

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК III

Рівне – 2015

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. III / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2015. – 115 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 3 березня 2015 р.)

Рецензент:

КРИЛОВЕЦЬ А.О., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

ЗМІСТ

БЛИЗНЮК ЛЮДМИЛА

Міфологічний символізм числа в літературі
високого модернізму 1920-1930-х років..... 7

БРИЧКА КАТЕРИНА

Питання екзистенції людини в епоху війни (за творами
І. Багряного «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло»)..... 13

ГІЛЬ ЛЮДМИЛА

Демонологічно-містичний аспект української химерної прози
(на матеріалі роману-балади Валерія Шевчука «Дім на горі»)..... 18

ГЛУЩУК АНДРІЙ

Художньо-стильові пошуки Богдана-Ігоря Антонича
у збірці «Привітання життя»..... 23

ДИМАН ЮЛІЯ

Експліцитна та імпліцитна версії міжтекстової взаємодії
(Микола Хвильовий та Михайло Коцюбинський)..... 29

КРАСНОЛЮБА КАТЕРИНА

Проекції «нової жінки» у повісті Ольги Кобилянської «Нюба»..... 34

ЛЯСКОВЕЦЬ ЮЛІЯ

«Місто» В. Підмогильного та «Степовий вовк» Г. Гессе:
українсько-німецькі текстові паралелі 1927 року 38

МИКИТЮК НАТАЛІЯ

Митець і влада (за романом-хронікою «Хрещатий яр» Докії Гуменної).. 42

ПАРФЕНІЮК ІРИНА

Жанрові особливості роману Людмили Коваленко «2245»..... 49

ПАХНЮК КАТЕРИНА

Повість «Предание о Гаркуше» як просвітительський проект
у творчій спадщині Григорія Квітки-Основ'яненка..... 53

ПОСЛАВСЬКА ІНЕСА

Дискурс божевілля в романі «Перехресні стежки» Івана Франка..... 59

ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ

Творчість Валер'яна Поліщука в контексті естетичних самоокреслень
української літератури 20-х років ХХ століття 65

РЯБУШИЦЬ НАТАЛІЯ	
Готичний роман Миколи Гоголя: жанрові модифікації.....	72
САЙКО ОЛЕНА	
Життєві стратегії протидії терору у романі Івана Багряного «Тигролови».....	76
САХНЕВИЧ ТЕТЯНА	
Між любов'ю та смертю: дилема героїв повісті Ольги Кобилянської «Земля»	81
СКОРОХОД (КУТІНОВА) МАРІЯ	
Іван Гонта як літературний персонаж Антона Нивинського.....	87
СОЗОНІК МАРІЯ	
Культурологічний матеріал у позакласному вивченні роману Юрія Косача «День гніву».....	93
ФЕДОРИШИНА ЛІЛІЯ	
Лірика Ліни Костенко і Белли Ахмадуліної (порівняльно-типологічний аналіз).....	98
ЧУБИК ВІТА	
Концепція жіночих персонажів у романі Володимира Лиса «Соло для Соломії».....	103
ШЕВЧУК ВІКТОРІЯ	
Міф про Ніобу в модерній та постмодерній версіях (повість «Ніоба» (1905) Ольги Кобилянської та роман «Діти Ніоби» (1996) Софії Майданської).....	107
ЯРОШ ТЕТЯНА	
Синтез мистецтв у творчості Михайла Коцюбинського (на основі етюдів «Цвіт яблуні»).....	112

CONTENTS

BLYZNIUK LIUDMYLA Mythopoetical Symbols Of Numbers In Literature Of High Modernism 1920-1930-th	7
BRYCHKA KATHERINE Problem with Existence of Man in War (on materials of novels <i>Lyudyna Bizhyt nad Prirvoyu (Man is Running along Abyss)</i> and <i>Ohnenne Kolo (Fire Ring)</i> by Ivan Bahrianyi).....	13
HYLL LIUDMYLA Mystical and Demonical aspect in the Ukrainian Magic Prose (on materials of novel <i>Dim na Hori (House on the Hill)</i> by Valeryi Schevchuk)...	18
HLUSCHUK ANDREW Art-style progressing in the Book <i>Pryvitannya Zhyttya</i> (<i>Welcome to Life</i>) by Bohdan Ihor Antonych.....	23
DYMAN YULIA Explicit and Implicit Version of Intertextual Relations (Myhajlo Kotcubinskiy and Mykola Khvyloviy).....	29
KRASNOLIUBA KATHERINE Projections of New Female Figure in Long Story <i>Niobe</i> by Olga Kobylanska.....	34
LYASKOVETS YULIA <i>Misro (City)</i> V.Pidmohylnoho and <i>Stepovyj Vovk (Steppenwolf)</i> H.Hesse: Ukrainian-German Text Parallels of 1927 Year.....	38
MYKHITYUK NATALIA Artist and Power (on the Text of Novel-chronicle <i>Khreshchatyi Yar (Groyn Ravine)</i> by Dokija Humenna).....	42
PARFENIUK IRYNA Genre Features of Utopia 2245 by Lyudmila Kovalenko.....	49
PAKHNIUK KATHERINE Story <i>A Legend about Harkhusa</i> as Project of Enlighten Period in Creative Heritage of Hryhorii Kvitka-Osnovyanenko.....	53
POSLAVSKA INESA The Discourse of Madness in the Novel <i>Perekhresni Stezky (The Cross Paths)</i> by Ivan Franko.....	59

PROTSYSHYNA LILIJA Creative Works by Valerian Polischuk in Context of Aesthetic Identifications in the Ukrainian Literature in 20-th Years of XX Century.....	65
RYABUSCHYTS NATALIJA Gothic Novel by Nikolai Gogol: genre modifications.....	72
SAIKO OLENA Life Strategies in Counteract to Terror in the Novel <i>Tyholowy (Tiger Trappers)</i> by I. Bahrianyi.....	76
SAHNEVYCH TATIANA To Choose Love or Death: Dilemma to Heroes in the Novel <i>Zemlya (Land)</i> by Olga Kobylanska.....	81
SKOROHOD (KUTINOWA) MARIYA Ivan Gonta as a Literary Character by Antyn Nyvynskyi.....	87
SOZONIK MARIA Culturological Materials in Extra-curricular Study of the Novel <i>Den Hniwu (Dies Irae)</i> by Yuriy Khosach.....	93
FEDORYSHYNA LILIJA Lina Kostenko's and Bella Akhmadulina's Lyrics (Comparative-Typological Comparison).....	98
CHUBYK VITA The Concept of Female Characters in the Novel of <i>Solo dlja Solomiji (Solo for Solomia)</i> by Volodymyr Lys.....	103
SHEVCHUK VICTORIA The Myth of Niobe in MODern and Postmodern Versions (Olha Kobylanska's Novel <i>Nioba (Niobe)</i> (1905) and Sofiia Maidanska's novel <i>Dity Nioby (Niobe's children)</i> (1996)).....	107
YAROSH TATIANA Synthesis of Arts in Writing of Mykhailo Kotsyubynskyi (based on etude <i>Tsvit yabluni (Apple Blossom)</i>).....	112

Наталія Рябущиць

Науковий керівник – канд. філол. наук Крупка М.А.

ГОТИЧНИЙ РОМАН МИКОЛИ ГОГОЛЯ: ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ

Статтю присвячено дослідженню поетики готичного роману. Основний акцент зроблено на з'ясуванні жанрової специфіки творів Миколи Гоголя.

Ключові слова: жанр, готика, поетика, роман, фантастика.

The article studies the poetics of the gothic novel. The main emphasis is on clarifying genre specific works by Nikolai Gogol.

Key words: genre, gothic novel, poetics, fantastic.

Загадковий світ примар, живих мерців, духів, монстрів, заклять, розритих могил і покинутих замків здавна приваблював своєю таємничістю. Він постав у світовій літературі під назвою «готичний роман» або «роман жахів». В історії європейських літератур цей жанр посів визначне місце. Інтерес до готики проявився у другій половині XVIII століття. З цього часу кількість творів цього жанру стала рости з блискавичною швидкістю. У цьому жанрі писали багато відомих письменників – Е. Гофман, В. Гюго, В. Скотт, Ч. Діккенс, Ф. Достоевський, М. Гоголь, О. Стороженко та ін. Одним з найвідоміших представників готичного роману є Горацій Уолпол («Замок Отранто»). Не менш популярний є Брем Стокер («Дракула»). В українській літературі – це Олекса Стороженко «Марко Проклятий», Микола Гоголь «Вій», «Сорочинський ярмарок», «Ніч перед Різдом», «Травнева ніч або Утоплена», «Вечір напередодні Івана Купала», «Страшна помста».

Готичний роман – «роман жахів» або «чорний роман» – поширився у західноєвропейській та американській літературі. Готичний роман, в якому зазнавала переоцінки раціоналістична естетика просвітництва, тяжів до ірраціоналізму, схилився до відновлення середньовічного світосприймання, переповнювався зображенням старовинних замків, привидів, погоні, викрадення, тощо. Сюжет готичного роману розгортався у досить таємничій ситуації, в контексті натяків, художнього навіювання і т.п. Один з попередників детективної літератури [4, 165].

Готичний роман має кілька визначних рис, які вирізняють його з поміж інших жанрів в літературі:

1. Сюжет будується навколо таємниці – наприклад, чийогось зникнення, невідомого походження, нерозкритого злочину, позбавлення спадку.

2. Розповідь наповнена атмосферою страху й жаху і розгортається в вигляді безперервної серії загроз спокою, безпеки і честі героя чи героїні.

3. Похмура і зловісна сцена дії підтримує загальну атмосферу таємничості і страху.

4. Сама природа готичного роману потребує присутність зловмисника. У пізніших зразках готичного роману він вбирає в себе всю повноту влади і зазвичай є рушійною силою сюжету [5, 158].

Упродовж всього ХІХ – початку ХХ ст. про фантастику на наших теренах було чути вкрай мало. На початку 1990-х рр. окремі твори фантастичного спрямування тодішніх українських письменників упорядкував та видав львівський письменник Юрій Винничук. Книга називається «Огнений змій». У збірку ввійшов і твір М. Гоголя «Пропаша грамота».

У своїй роботі ми зосереджуємо увагу на творчості Миколи Гоголя, який був провідним представником готичного роману в українській літературі.

Творчість Миколи Гоголя неодноразово ставала предметом зацікавлення літературознавців: О. Борківської, Л. Софронової, О. Скобельської, Ю. Лотмана, Р. Булгаріна та ін.

Зокрема Л. Софронова у статті «Міфопоетика раннього Гоголя» зазначає: «Андрій Бєлий одного разу сказав, що Гоголя читають і не бачать того, що в нашому словнику нема слова, яким його можна назвати, визначити глибокий сенс його творчості. Можливо для раннього Гоголя таке слово – міф» [9, 5]. О. Скобельська в статті «Міфотворець (Особливості осягнення світу і людини в ранній творчості Гоголя)» говорить про значення творчості Миколи Гоголя: «Будь-яка культура народжує геніїв, які б змогли синтезувати властиві для неї риси за певний період і вивести її на якісно новий щабель розвитку. Для України 30-х років ХІХ ст. такою постаттю став саме Гоголь» [8, 57].

Мета мого дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати природу готичного роману і дослідити спадковість жанрових традицій готичного роману в творчості Миколи Гоголя.

Без готичної белетристики з її культом жахливого і таємничого неможливо уявити творчості Миколи Гоголя. Як зазначав з цього приводу Р. Булгарін: «Гоголь – містик. В будь-якому його творі спостерігається ця сама містика. Без неї Гоголь – не Гоголь...» [2].

Письменник активно вдавався до використання категорії жахливого лише протягом першої половини свого творчого життя. «Пізніше Гоголь перестав писати в жанрі готичного роману, він почав писати реалізм, але від містичних елементів він уже не зміг відмовитися. Це загадкові прикмети перед смертю Пульхерії в «Старосвітських поміщиках», загробне життя привида Акакія Акакієвича в «Шинелі», обставини втрати носа чиновника Ковальова в «Носі» [2], – зауважує Р. Булгарін.

М. Гоголь починав свою творчість саме з містики і першим його готичним персонажем був чорт із «Сорочинської ярмарки». Усі його ранні твори тісно пов'язані з древніми народними повір'ями і звичаями. В повісті «Травнева ніч або Утоплена» йдеться про свято Русалії. Тут є чортячі ігри, нечиста сила, відьми, перевертні. У творі «Вечори на хуторі біля Диканьки» автор зображував життя українського народу в двох планах – фантастичному і реальному. Своєрідність письменника була не в тому, що він вигадував страшні історії, а в тому, що створив свої повісті на ґрунті народної фантазії, гумору і трагізму. У «Вечорах на хуторі біля Диканьки» та «Вії» автор не

лише описував Україну, а й проникав в глиб народної міфологічної свідомості, поєднував реальний світ та міфологічний. Його населяють різноманітні демонічні персонажі. Найчастіше Гоголь звертається до української демонології, тобто нижчої міфології. Русалки, відьми, чорти і інша нечисть показані з усім міфологічним простором: хатою, лісом, болотом, ставком, небом. Так, наприклад Вакула спостерігає як Пузатий Пацюк їсть вареники за допомогою нечистої сили («Ніч перед Різдвом»), у ставку граються русалки, шукаючи відьму («Травнева ніч або Утоплена»), у небі вночі літають відьми і чорти, збираючи зірки («Ніч перед Різдвом»). «У повісті «Вій» автор зобразив зло у всій його мерзенності і моторошності. Показав наскільки маленька і безпомічна людина перед цими жахливими силами. Але не тоді, коли людині допомагає віра і щира молитва. Можна простежити як Хома бере гору над відьмою, коли звертається до молитов і вірить в їх силу. Коли філософ втрачає віру, піддається спокусі, нечисть перемагає його як фізично так і морально» [7, 106].

Автор ставить за мету показати нам наростаючий конфлікт між вірою і знанням. Хома загинув саме через свою цікавість. Він був би живий, якби повірив внутрішньому голосові, який заборонив йому дивитись на Вія. Петрусь комунікував з Басаврюком і тим самим пішов проти віри в Бога.

Канон готичного роману вимагає моторошного місця дії. В повісті «Вечір на передодні Івана Купала» таким місцем є найглибший яр в моторошному лісі. У повісті «Вій» – це напівзруйнована церква.

М. Гоголь розвиває історію відчуження центрального персонажа, включаючи такі моменти як вбивство, розірвання людських і природних зв'язків. У повісті «Вій» Хома Брут вбиває відьму і втрачає зв'язок з Халявою і Горобцем. Він переходить від соціального світу в інфернальний, де час іде не так як в реальному світі, а простір побудований зовсім по-іншому.

Природа готичного роману передбачає присутність лиходіїв, якими виступає нечиста сила. У повісті «Ніч перед Різдвом» таких героїв два – відьма і чорт. У такий спосіб автор звертається до фольклорних мотивів і демонології українського народу.

За правилами роману жахів інфернальне втручається в буденне так, як відьма втручається в життя Хоми Брута в повісті «Вій». Поступово наростає почуття жаху. Спочатку це тільки тривога в душі головного героя, пов'язана з втратою дороги, потім страх зростає настільки сильно, що Хома помирає від нього. Так само чорт Басаврюк інтегрується в життя головного героя повісті «Ніч проти Івана Купала» Петра, а також вливається в середовище всього села. Спочатку нечиста сила допомагає Петрові, але потім змушує його страждати і забирає душу. У повісті «Ніч перед Різдвом» чорт краде місяць з неба та викликає заметіль.

Найважливіші події починаються і закінчуються вночі. У цю пору доби бурсаки натрапляють на хутір відьми. Петро приходиться в ліс. Коваль Вакула летить верхом на чорті до Петербурга саме вночі. Всі вони переходять в інший простір. Ніч є ніби порталом між соціальним світом і інфернальним.

Відьма та інша нечиста сила зникає зі співом півня на світанку.

Готичний роман відіграє у творчості Миколи Гоголя визначальну роль. У художньому наративі переплітаються міфологічне і реальне – це два світи, які час від часу перетинаються і взаємодіють між собою.

Джерела:

1. Борківська О. Творчість Миколи Гоголя в контексті традиційного готичного роману: навчальний проект / О. Борківська // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – №12. – С. 29-32.
2. Булгарин Р. Гоголь – гот [Електронне джерело] / Р. Булгарин. – Режим доступу до джерела: <http://www.proza.ru/2008/04/11/546>.
3. Гоголь М. Миргород / М. Гоголь. – К. : Художня література, 1982. – 373 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів, В. Теремко. – К. : Академія, 2007. – 752 с.
5. Лімборський І. Західноєвропейський готичний роман і українська література / І. Лімборський // Всесвіт. – 1998. – № 5-6. – С. 157-162.
6. Лотман Ю. Художественное пространство в прозе Гоголя [Електронне джерело] / Ю. Лотман. – Режим доступу до джерела: <http://philologos.narod.ru/lotman/gogolSPACE.htm>.
7. Манн Ю. Фантастическое и реальное в творчестве Н. В. Гоголя / Ю. Манн // Вопросы литературы. – 1969. – №. 9. – С. 106-125.
8. Скобельська О. Міфотворець (Особливості осягнення світу і людини в ранній творчості Гоголя) / О. Скобельська // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2007. – № 9. – С. 57-60.
9. Софронова Л. Міфопоетика раннього Гоголя / Л. Софронова // Слов'янознавство. – 2009. – № 6. – С. 3-14.